

Nacionalni jeziki v visokem šolstvu **National Languages in Higher Education**

Zbornik prispevkov z mednarodne konference Jezikovna različnost in nacionalni jeziki v visokem šolstvu
Collected Papers from the International Conference Language Diversity and National Languages in
Higher Education

Uredili • Edited by
Marjeta Humar, Mojca Žagar Karer

© 2010, Založba ZRC, ZRC SAZU • ZRC Publishing, Scientific Research Centre SASA

Prevod angleških povzetkov • Translation of abstracts into English

Matija Pavlič

Oblikovanje in oprema • Graphic art and design

Brane Vidmar

Prelom • Layout

Simon Atelšek

Izdal • Edited by

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Za izdajatelja • Represented by

Marko Snoj

Založil • Published by

Založba ZRC, ZRC SAZU

Za izdajatelja • Represented by

Oto Luthar

Glavni urednik • Editor-in-Chief

Vojislav Likar

Tisk • Printed by

DZS, d. d.

Naklada • Print run

300 izvodov • copies

Izid zbornika so finančno omogočili • The publication was financially supported by

Ministrstvo za kulturo, Sektor za slovenski jezik • Ministry of Culture, Sector for Slovene Language

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije • Slovenian Research Agency

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU • Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language
SRC SASA

Délégation générale à la langue française et aux langues de France • General Delegation for the French
Language and the languages of France

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 2.5, ki ob priznavanju avtorstva dopušča nekomercialno uporabo, ne dovoljuje pa nobene predelave.

Nacionalni jeziki, visoko šolstvo in mobilnost v pravu EU

MATEJ ACCETTO

Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija
matej.acetto@pf.uni-lj.si

Ena od vrednot skupnosti je (tudi) skrb za lasten jezik; del vrednosti posameznika je (tudi) večjezičnost. Morda bi s to mislijo lahko povzeli trenje, s katerim se v sodobnem soodvisnem svetu vse bolj srečuje tudi visoko šolstvo, ki želi po eni strani igrati vlogo skrbnika nacionalnega jezika, po drugi pa se vse učinkoviteje vpenjati v mednarodno znanstveno skupnost, kar je skoraj predpogoj znanstvene odličnosti, a zahteva tudi rabo drugih jezikov. Prispevek najprej podaja kratek pregled slovenske ureditve učnega jezika na univerzitetnem študiju, nato pa skuša jezikovno zagonetko osvetliti še v primerjalni luči, zlasti v okviru ureditve večjezičnosti in mobilnosti v pravu Evropske unije.

One of community values is (also) the nurturing of its own language; a part of an individual's value is (also) multilingualism. This thought may illustrate the tension that is also, in this ever more interdependent world, present in the institutions of higher education trying, on the one hand, to play the role of the caretaker of the national language but also, on the other hand, to become ever more integrated in the international scientific community, which both enables scientific excellence and requires opening up to other languages. This paper first outlines the Slovenian codification of the language of instruction in university studies and then offers some comparative highlights of the issues of language and mobility, in particular within the ambit of the European Union.

1. Uvod: Jezik, izobraževanje in narodna identiteta

V drugi polovici šestdesetih let so v Sloveniji uvedli obvezno šolanje v dvojezični šoli na narodnostno mešanih območjih. Skupina 681 občanov Lendave in okolice je pri republiškem ustavnem sodišču vložila pobudo za oceno ustavnosti zakona, ki je to obvezo določal, saj naj bi bili otroci slovenske narodnosti prikrajšani za osnovnošolsko izobrazbo v materinem jeziku. Skupščina, ki je zakon sprejela, je v odgovoru na pobudo trdila, da zakon pomeni neposredno izvedbo ustavnega načela o enakopravnosti jezikov narodnosti na narodnostno mešanih območjih in služi kot poroštvo za varstvo pravic narodnosti.¹

Zakon je bil poskus težavne naloge usklajevanja potrebe po spoštovanju pravic manjšine in ohranjanju njene identitete ob omogočanju vključevanja v politično skupnost z bremini, ki jih je predstavljala za večinsko prebivalstvo. Po predmetniku, izdelanem na podlagi zakona, je na teh območjih pouk do 5. razreda osnovne šole potekal v obeh jezikih, od 6.

¹ Odločba U-31/69 z dne 30. 6. 1970, Ur. l. SRS 27/70, str. 539.

razreda naprej pa so se skoraj vsi predmeti izvajali v slovenščini, poleg tega pa so učenci dobili še osnovno terminologijo v madžarščini.

Da je naloga težavna, je pokazala tudi presoja ustavnega sodišča, ki je na koncu v tedaj zelo kontroverzni odločitvi zakon razglasilo za skladnega z ustavo s petimi glasovi proti štirim, preglasovana manjšina pa je objavila tudi ločeno mnenje, kar se v ustavnosodni praksi po tej sodbi ni ponovilo vse do leta 1991.²

Manjšina je poudarjala, da dvojezično šolanje za otroke, ki večinoma ob vstopu v šolo sploh ne znajo obeh jezikov, pomeni večje breme, vzgojne težave in slabše učne uspehe ter da cilja, da bi otrokom madžarske narodnosti omogočili učenje slovenskega jezika, ne bi smeli uresničevati s kršenjem pravice drugih učencev do pouka v maternem jeziku, ki naj bi bil »ne le ustavna pravica, marveč tudi eno izmed povelj v svetu priznanih pedagoških načel osnovnošolskega pouka«. ³ Po mnenju večine pa je bilo dvojezično šolanje najbolj smotno udejanjenje zahteve po pouku narodnosti v lastnem jeziku, saj pouk tako poteka v jezikih obeh narodnosti in tako tudi ne posega v ustavno pravico Slovencev do šolanja v materinščini.⁴

Omenjena sodba je seveda neizogibno posegala v širše vprašanje medetničnih odnosov in manjšinskih pravic, v katerega se tu ne bom spuščal.⁵ A lepo kaže pomen, ki ga ima jezik za vprašanje narodne identitete in kulturne samobitnosti posameznega naroda oziroma jezikovne skupnosti. Včasih se pojavlja na ravni celotne politične skupnosti, včasih na ravni manjšinskega prebivalstva, vedno pa neodvisno od siceršnje politične ureditve v posamezni državi.

Tako je po eni strani denimo v dvajsetih in tridesetih letih dvajsetega stoletja v Teksas prišlo večje število mehiških priseljencev, katerih otroci niso znali angleško, zaradi česar se je vnela žgoča razprava o tem, ali bi zanje uvedli dvojezično šolanje. Vprašanje naj bi prišlo tudi do tedanje guvernerke Teksasa Miriam Ferguson, ki naj bi nanj odgovorila z nerodno zavrnitvijo: »Če je bila angleščina dovolj dobra za Jezusa Kristusa, bi morala biti tudi za otroke Teksasa.«⁶

Po drugi strani pa so podobni zapleti prisotni še danes. Slovaški parlament (*Národná rada*) je 30. junija letos sprejel spremembe zakona o slovaškem državnem jeziku,⁷ ki so ga zlasti na Madžarskem sprejeli z ogorčenjem in o katerem je tudi podpredsednik odbora Evropskega parlamenta za zunanje zadeve dejal, da diskriminira manjšinske jezike, da v določenih primerih morda celo kriminalizira rabo manjšinskega jezika ter da Slovaška z njim žal še zdaleč ne dosega evropskih standardov.⁸ Kritike moti vrsta določb, od nejasne ureditve

² Tako Peter Pavlin v Zupančič in dr., *Ustavno kazensko procesno pravo*, Ljubljana, Pasadena, 2001, str. 217.

³ Odločba U-31/69 z dne 30. 6. 1970, Ur. l. SRS 27/70, str. 542.

⁴ *Ibid.*, str. 540.

⁵ Za več o sodbi in problematiki medetničnih odnosov glej denimo Matej Accetto, *Sodstvo in medetnični odnosi v nekdanji Jugoslaviji*, v: *Historični seminar* (posredovano v objavo).

⁶ Kot je navedeno v Jose Roberto Juarez, *The American Tradition of Language Rights: The Forgotten Right to Government in a »Known Tongue«*, v: *Law & Inequality* 13 (1995), 443–462, 447. Sicer je povsem verjetno, da je pripis apokrifin, saj naj bi podobne zmote kristjanom pripisovali že v koncu devetnajstega stoletja. Vsekakor pa drži, da so imeli že tedaj v ZDA prav tako burno razpravo o dvojezičnem šolanju, ki je pogosto ravno tako naletelo na glasno neodobravanje.

⁷ Zákon z 30. júna 2009, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, *Zbierka zákonov* č. 318/2009, št. 113, str. 2362.

⁸ Michael Gahler, *Neues slowakisches Sprachengesetz entspricht nicht europäischen Standards*, izjava za tisk z dne 9. julija 2009, dostopna na: <http://www.eppgroup.eu/press/showPR.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=8669&PRContentID=15019&PRContentLg=de> (15. 9. 2009).

vprašanja nujnosti rabe slovaškega jezika (kot enega od jezikov) na kulturnih prireditvah narodnih manjšin do določb, ki za kršitev zakona predvidevajo kazni od 100 do 5000 evrov. Glede izobraževanja spremenjeni zakon denimo določa, da mora biti vse pedagoško in drugo gradivo na voljo v državnem jeziku (slovaščini), v šolah in izobraževalnih ustanovah, v katerih pouk poteka v jeziku narodnih manjšin, pa v obeh jezikih, tako slovaščini kot jeziku konkretne narodne manjšine.⁹

Slovaški primer je seveda še preveč svež, da bi o njem lahko sprejemali splošnejše sklepe, čeprav gre najverjetneje res za ureditev, ki je za današnjo stvarnost mednarodne soodvisnosti in zavest o standardih varstva manjšinskih pravic vsaj nerodno zasnovana, tudi če ne neposredno namenjena krnitvi jezikovnih pravic manjšin na Slovaškem. A ne glede na pomanjkljivosti je nemara obenem še en primer majhne države z lastnim jezikom, ki se v taistem globaliziranem svetu počuti ogroženo in išče načine za ohranitev jezikovne samobitnosti.

To protislovje, ko vse tesnejša politična povezanost držav obenem zahteva jezikovno odprtost in ogroža jezikovno avtonomnost, vsekakor prihaja do izraza tudi v Evropski uniji, ki večjezičnost obenem doživlja kot svojo kulturno in celo gospodarsko¹⁰ vrlino ter kot praktično zagato pri dolžnosti sprejemanja zakonodaje v vseh uradnih jezikih članic, ureditve držav članic glede rabe njihovih nacionalnih jezikov pa obenem kot odraz njihove hvalevredne kulturne raznolikosti ter kot morebitno nedopustno prepreko čezmejnemu gibanju delavcev ali blaga.

Ta prispevek ne bo poglobljena analiza ključnih podrobnosti omenjene problematike. Ambicije so skromnejše: v grobih potezih bom skušal orisati pravne okvire rabe slovenščine na slovenskih univerzah in nekaj pomenljivih razvojnih poudarkov v pravu EU glede rabe jezika in mobilnosti v izobraževanju ter na sorodnih področjih.

2. Raba jezika v slovenskem visokem šolstvu

Ureditev rabe jezika v visokem šolstvu izhaja iz več predpisov različne ravni.

Najbolj splošne določbe o rabi jezika v Sloveniji so vsebovane v ustavi. 11. člen določa, da je v Sloveniji uradni jezik slovenščina, na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, pa tudi italijanščina ali madžarščina. Kljub temu jezik ne more biti podlaga za razlikovanje ali za odrekanje človekovih pravic posamezniku, kot izkazuje več ustavnih določb: določbi 14. in 16. člena o prepovedi diskriminacije; določba 19. člena o varstvu osebne svobode, po kateri mora biti vsakdo, ki mu je odvzeta prostost, takoj v maternem ali drugem jeziku, ki ga razume, obveščen o razlogih za odvzem prostosti; ter določbi 61. in 62. člena, po katerih ima vsakdo pravico, da uporablja svoj jezik in pisavo tako zasebno kot pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo.

Posebno jezikovno določbo, ki se neposredno nanaša tudi na vprašanje organiziranega izobraževanja, vsebuje 64. člen, ki ureja posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji. Ti narodni skupnosti oziroma njuni pripadniki imajo pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku, zakonu pa je prepuščena odločitev o tem, na katerih območjih je obvezno dvojezično šolstvo.

⁹ Glej Zákon z 30. júna 2009, op. 7 zgoraj, novi odstavek §3(4) na str. 2363.

¹⁰ Glej denimo Marko Stabej, Večjezičnost: vojna, tekma, sožitje?, v: M. Ivšek (ur.), *Jeziki v izobraževanju*, Ljubljana, Zavod RS za šolstvo, 2008, str. 61–69.

O rabi jezika v izobraževanju govori tudi Zakon o javni rabi slovenščine,¹¹ ki v 12. členu določa, da v Sloveniji vzgoja in izobraževanje v javno veljavnih programih, od predšolske stopnje do univerze, potekata v slovenščini, raba tujih jezikov pa je dovoljena v skladu s področnimi predpisi, ki urejajo dejavnost vzgoje in izobraževanja. Delno se na to nanaša tudi 13. člen, ki določa, naj za spodbujanje učenja slovenščine sprejmejo program, ki je poleg rednega izobraževanja namenjen tudi jezikovnemu izpopolnjevanju mladine in odraslih državljanov, ter posebni programi, namenjeni tujcem v Sloveniji, prav tako pa naj se za promocijo slovenščine po svetu spodbuja njeno poučevanje na tujih izobraževalnih ustanovah.

Za univerzitetno izobraževanje je seveda tudi glede učnega jezika najbolj relevanten Zakon o visokem šolstvu,¹² katerega 8. člen je namenjen učnemu jeziku:

Učni jezik je slovenski.

Visokošolski zavod lahko izvaja študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku, pod pogoji, določenimi s statutom.

Če visokošolski zavod opravlja javno službo, se lahko v tujem jeziku izvajajo:

- študijski programi tujih jezikov,
- deli študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov,
- študijski programi, če se ti programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku. [...]

Končno pa slovenske univerze rabo slovenščine v študijskem programu določajo tudi v svojih lastnih pravnih aktih, zato je nemara koristna primerjava, kako je ta urejena v statutih štirih slovenskih univerz.

Univerza v Ljubljani vprašanju jezika namenja predvsem dva člena statuta,¹³ pri čemer 110. člen v veliki meri meri povzema določbo Zakona o visokem šolstvu:

Učni jezik na univerzi je slovenski.

V tujem jeziku se lahko izvajajo:

- študijski programi tujih jezikov,
- deli študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov,
- študijski programi, če se ti programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku,
- skupni študijski programi, ki jih na temelju posebne pogodbe ali sporazuma izvaja Univerza v Ljubljani z univerzo iz tujine.

O študiju v tujem jeziku sprejme sklep senat članice, ki mora pri tem upoštevati jezikovno znanje študentov in predavatelja.

111. člen Statuta nato ureja še vprašanje diplomskih, magistrskih in doktorskih del, ki se morajo praviloma pisati v slovenskem jeziku, lahko pa v angleščini, če so zato podani utemeljeni razlogi (če gre za študijski program v tujem jeziku, ki se sicer izvaja tudi v slovenskem

¹¹ Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS), Ur. l. RS, št. 86/2004, str. 10114.

¹² Zakon o visokem šolstvu (uradno prečiščeno besedilo) (ZViS-UPB3), Ur. l. RS, št. 119/2006, str. 12497.

¹³ Statut Univerze v Ljubljani, Ur. l. RS, št. 8/2005, 118/2005, 72/2006 (76/2006 popr.), 59/2007 (82/2007 popr.), 81/2007, 5/2008, 42/2008, 62/2008, 14/2009, 38/2009, 48/2009, 55/2009.

jeziku, če gre za tujega študenta, mentorja ali člana komisije, če obstaja možnost objave dela v knjižni obliki pri tuji založbi ipd.). V drugem tujem jeziku (torej razen v angleščini) se lahko ta dela pišejo le, če gre za študij tega jezika ali za dogovorjeni jezik v okviru skupnega doktorskega študija s tujo univerzo. V vsakem primeru se doktorska disertacija v tujem jeziku lahko odda le skupaj z izčrpnim povzetkom v slovenskem jeziku, ki mora uporabljati ustrezno slovensko strokovno izrazje z znanstvenega področja disertacije.

Statut Univerze v Mariboru¹⁴ vprašanju učnega jezika posveča štiri člene. V 71. členu podobno kot statut ljubljanske univerze bolj ali manj povzema zakonsko določbo:

Učni jezik je slovenski.

Univerza v Mariboru skrbi za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika.

Tujcem in Slovencem brez slovenskega državljanstva se omogoči učenje slovenščine.

Študijski programi se lahko izvajajo v tujem jeziku, če gre za opravljanje javne službe, in sicer:

- *študijski programi tujih jezikov,*
- *deli študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski profesorji ali študenti iz tujine ali je va[n]je vpisano večje število tujih študentov,*
- *študijski programi, če se ti programi izvajajo na članici Univerze tudi v slovenskem jeziku.*

V 72. členu še nekoliko podrobneje določa primere, v katerih se lahko študijski programi ali deli programov izvajajo v tujem jeziku: če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči učitelji tujih univerz ali mednarodno priznani strokovnjaki, ki jih univerza povabi k sodelovanju; če gre za študijske programe, ki niso zajeti v nacionalnem programu visokega šolstva; ali če gre za študijske programe, v katere so vključeni tuji študenti oziroma so pretežno namenjeni tujim študentom ali je vanje vpisano večje število tujih študentov. V primerjavi z 71. členom torej dodaja novo kategorijo programov zunaj nacionalnega programa visokega šolstva in nekoliko razširjajoče tolmači že omenjeni kategoriji vključenosti tujih profesorjev ali študentov. V primeru, ko se zaradi tujih študentov poučuje v tujem jeziku, mora članica izbrati jezik, ki ustreza jezikovnemu znanju večine domačih študentov na tem programu. 73. in 74. člen določata še, da o izvajanju študijskih programov ali delih programov v tujem jeziku sklepa senat članice univerze, ki izvaja študijski program, če gre za izvajanje na podlagi mednarodnih sporazumov, pa senat univerze, ki sprejme tudi pravila za izdelavo in zagovor diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog v tujem jeziku.

Poleg tega se statut mariborske univerze vprašanja jezika dotakne tudi pri določbi 88. člena o vpisovanju tujih državljanov in Slovencev brez slovenskega državljanstva, kjer se za vpis praviloma zahteva potrdilo o uspešno opravljenem izpitu iz slovenskega jezika na ustrezni ravni, ki jo določi članica univerze, ali uspešno opravljen preizkus pred posebno komisijo članice. Pogoj se šteje za izpolnjenega, če so kandidati v Sloveniji že končali eno od stopenj izobraževanja (osnovno ali srednjo šolo ali dodiplomski študijski program) ali dvojezično srednjo šolo.

¹⁴ Statut Univerze v Mariboru (uradno prečiščeno besedilo) (Statut UM – UPB7), Ur. l. RS, št. 36/2009.

Univerza na Primorskem v svojem statutu¹⁵ vprašanju učnega jezika posveča tri člene. V 112. členu je določeno, da je učni jezik slovenski ter da univerza skrbi za razvoj slovenščine kot strokovnega oziroma znanstvenega jezika, za kar lahko študentom ponudi ustrezni del izbirnih vsebin ter tujcem in Slovencem brez slovenskega državljanstva omogoča učenje slovenščine. Člen 112.a se zopet navezuje na zakonsko določbo o poučevanju v tujem jeziku, a podobno kot statut mariborske univerze poudarja razliko med programi v okviru javne službe in drugimi študijskimi programi:

Študijski programi se lahko na podlagi sklepa senata univerze na predlog senata članice izvajajo v tujem jeziku.

Če se dodiplomski in podiplomski študijski programi izvajajo v okviru javne službe, se lahko izvajajo v tujem jeziku v naslednjih primerih:

- *ko gre za programe tujih jezikov;*
- *deli študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov;*
- *študijski programi, če se ti programi na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku.*

O izvajanju študijskih programov ali delov programov v tujem jeziku sklepa senat univerze. V posebnem splošnem aktu, ki ga sprejme senat univerze, se opredeli[jo] pravila za izdelavo in zagovor zaključne naloge (diplomsko ter magistrsko delo in naloga, doktorska disertacija) v tujem jeziku.

Člen 112.b določa le še, da se način skrbi za razvoj in učenje slovenščine na univerzi ter učenje in raba tujih jezikov natančneje opredelijo v posebnem pravilniku.

Kot zanimivost je moč dodati še, da statut Univerze na Primorskem odraža tudi delovanje te ustanove na dvojezičnem območju, saj so vsa imenovanja univerze in članic poleg slovenščine podana tudi v italijanskem jeziku (statut pa poleg tega vsebuje še prevode nazivov v angleščino).

Nedržavna Univerza v Novi Gorici pa v svojem statutu¹⁶ jeziku posveča le 63. člen, ki določa:

Učni jezik na Univerzi je slovenščina.

Univerza lahko izvaja posamezne študijske programe ali njihove dele v tujem jeziku.

O uvedbi izvajanja posameznega študijskega programa ali njegovega dela v tujem jeziku odloča senat fakultete ali šole na predlog dekana.

Ureditev vprašanja rabe slovenskega in tujih jezikov v okviru univerzitetnega izobraževanja seveda s tem še ni izčrpana. Dotika se ga še več drugih aktov univerz in njihovih članic.¹⁷ Vprašanje jezika je tudi sestavni del Nacionalnega programa visokega šolstva,¹⁸ kjer je (v odseku 2.1) omenjen že v samem začetku opredeljevanja strateških ciljev »kakovostne dodiplomske ter po-

¹⁵ Statut Univerze na Primorskem (uradno prečiščeno besedilo) (Statut UP-UPB1), Ur. l. RS, št. 124/2008, str. 16627.

¹⁶ Dostopen na: http://www.ung.si/img/storage/doc/statut_ung_2007.pdf (15. 9. 2009).

¹⁷ Seveda predvsem v okviru opredeljevanja posameznih študijskih programov, pa tudi pri drugih vsebinskih ali organizacijskih podrobnostih, kot so vprašanje priloge diplom, vprašanje določanja jezika pri skupnih študijskih programih s tujimi univerzami in splošneje mednarodnega sodelovanja ali vprašanje kadrovanja in nosilcev funkcij na univerzi.

¹⁸ Nacionalni program visokega šolstva Republike Slovenije (NPVS), Ur. l. RS, št. 20/2002, str. 1513.

diplomske izobrazbe [kot bistvenega dejavnika] ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja ter razvijanja nacionalne identitete in slovenskega jezika kot njenega integralnega dela«. Po drugi strani program poudarja tudi pomen znanja in uporabe tujih jezikov: študij jezikov je omenjen med osrednjimi nalogami nacionalnega programa (pododsek 2.3.5), za enakovredno sodelovanje pri izmenjavi študentov v programih EU pa naj bi se morali večkrat kot doslej odločiti za izvajanje študijskih programov ali njihovih delov tudi v tujem jeziku (pododsek 2.3.3).

Nacionalni program je tako še en odraz težavnega iskanja ravnovesja med delovanjem univerz kot središč znanosti in raziskovanja, ki naj se čim uspešneje in enakovredneje vključujejo v mednarodno raziskovalno delo (kar narekuje uporabo tujih jezikov, zlasti angleščine), ter kot hramov znanja, izobraževanja in negovanja avtonomne slovenske znanosti in kulture (kar narekuje skrb za slovenščino). Trenja med tema dvema smotroma univerzitetnega delovanja se kažejo na različnih ravneh, tako pri izvajanju predavanj kot pri vprašanju objavljanih znanstvenih razprav v »svetovnih« jeziki ali v domačem jeziku.

Da bi se resneje posvetil vprašanju vrednotenja raziskovalnega dela glede na jezik (in povezano kraj) objavljanih, ki je v zadnjih letih še posebno aktualno v luči prenov habilitacijskih meril za izvolitve v nazive, bi že presegalo namen tega prispevka, a ga je tu relevantno vsaj omeniti, saj kaže, kako lahko tudi (znanstveni) jezik postane talec drugih težav z zagotavljanjem konkurenčnosti ali preverljivosti kakovosti znanstvenega dela, ko je objavljane v slovenščini pogosto avtomatično ovrednoteno slabše kot objavljane v tujih jezikih.¹⁹ Kako uskladiti nacionalno in globalno ter posledično rabo slovenskega in tujega jezika v življenju univerz, je v zadnjih letih za ene pereča, za druge morda tudi moteča tema.²⁰

Jezik je seveda neločljivo povezan z vprašanjem nacionalne identitete. Zato je še posebno občutljiva tema za možnost zakonodajnega urejanja na ravni Evropske unije, ki je zavezana k spoštovanju raznolikosti držav članic. Vendarle pa se, kot rečeno, pravo EU v določenih primerih lahko dotakne tudi vprašanja jezika, kadar se ta potencialno postavi po robu svoboščinam skupnega trga in prostemu gibanju oseb in kadar je nato treba presojati, ali so morebitne tovrstne omejitve utemeljene z legitimnimi interesi države članice. V nadaljevanju zato navajam nekaj relevantne prakse Sodišča Evropskih skupnosti.

3. Jezik, nacionalna identiteta in mobilnost v Evropski uniji

Evropsko unijo odlikuje dobro znana stvarnost večjezične politične tvorbe s (trenutno) 23 uradnimi jeziki, pri čemer že temeljne pogodbe odražajo njihovo popolno enakovrednost kot verodostojne različice skupnostnega pravnega reda,²¹ v skladu z Uredbo Sveta (ES) 1/58²²

¹⁹ Krivda za nastalo stanje je nemara deljena in vsaj deloma tudi na strani izkušenj z drugimi mehanizmi nadzora kakovosti znanstvenih objav, ki ob neizvajanju verodostojne kakovostne in vsebinske ocene kandidatovih objav silijo v zatekanje k formalizirani količinski oceni teh objav, pa tudi če je v praksi zgrešena in povsem nedosledna. O tem več v Matej Accetto, Nadležna slepost objektivizirane znanstvene uspešnosti, v: *IUS Kolumna*, 1. 10. 2008, dostopno na: http://www.ius-software.si/Novice/prikaz_Clanek.asp?id=38179&Skatla=17 (15. 9. 2009).

²⁰ Za historiat dogodkov in odprta vprašanja jezikovne problematike glej Monika Kalin Golob, Univerza med nacionalnim in globalnim: slovenski jezik v visokem šolstvu in znanosti, v: M. Ivšek (ur.), *Jeziki v izobraževanju*, Ljubljana, Zavod RS za šolstvo, 2008, str. 111–116.

²¹ Glej 314. člen Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti, uradno prečiščeno besedilo objavljeno v slovenski različici Ur. l. EU, 29. 12. 2006, C 321, str. 37–187.

²² Uredba št. 1 o določitvi jezikov, ki se uporabljajo v Evropski gospodarski skupnosti, Ur. l. EU, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 1, zvezek 1, str. 3.

pa so vsi uradni jeziki EU tudi uradni jeziki delovanja skupnostnih institucij. Posledično je eden pomembnih vidikov delovanja evropskih institucij prevajanje besedil pravnih aktov v vse uradne jezike,²³ kar je na svoji koži ob pristopanju k Uniji občutila tudi Slovenija.²⁴

Poleg zaveze k večjezičnosti delovanja uradnih institucij Evropska unija večjezičnost spodbuja tudi kot eno od vrednot evropskega povezovanja. Tudi tu se kaže potreba po usklajevanju združevalnih teženj k večji povezanosti evropske politične tvorbe in zadrževalnih teženj k spoštovanju jezikovne raznolikosti. Po eni strani je bil program *LINGUA*, ki ga je Unija sprva vzpostavila za obdobje od leta 1990 do 1994²⁵ in kasneje vključila v okvir programa Socrates, uveden z namenom spodbujanja učenja tujih jezikov kot poti do večje solidarnosti med narodi Skupnosti.²⁶ Po drugi strani pa zlasti Parlament poudarja tudi potrebo po večjem varstvu manj prodornih kultur in manj govorjenih jezikov,²⁷ zaradi česar Evropska unija finančno podpira tudi delovanje nevladne Evropske pisarne za manj pogosto uporabljane jezike.

Ta dvojnost se odraža v podobnih današnjih programih,²⁸ sem ter tja pa privede tudi do konkretnih pravnih sporov. Leta 2003 je Španija pred Sodiščem Evropskih skupnosti²⁹ sprožila postopek proti Eurojustu, češ da je ta organ Unije kršil pravo Unije z objavo določenih razpisov za zapolnitev delovnih mest, ko je od kandidatov zahteval, da določene dokumente posredujejo v angleščini, prav tako pa od njih tudi pričakoval predvsem znanje angleščine in francoščine. Čeprav je generalni pravobranilec Maduro v svojih sklepnih predlogih³⁰ predlagal, naj Sodišče tožbi deloma ugotovi, je Sodišče v sodbi izreklo, da Španija ob upoštevanju posebne narave Eurojusta in pristojnosti v okviru tretjega stebra Unije take tožbe ne more vložiti na Sodišču ES, temveč bi morali sami interesenti vložiti tožbo pred Sodiščem prve stopnje, v postopku pred tem sodiščem pa bi potem lahko intervenirala tudi Španija.³¹ Leta 2005 je podobno tožbo zoper Komisijo pred Sodiščem prve stopnje vložila Italija in v njej zahtevala ugotovitev ničnosti odločbe Komisije, v kateri je ta sprejela odločitev, »naj se zu-

²³ Vsak akt je seveda najprej pripravljen v enem »izvirnem« jeziku, ki je v zadnjih letih v vse več primerih angleški – nekaj več o tem in problematiki prevajanja pravnih besedil v Matej Accetto, *Pravno prevajanje in večjezična ureditev: Med verodostojnostjo besedila in avtoriteto prevajalca*, v: N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar (ur.), *Terminologija in sodobna terminografija*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, str. 291–300.

²⁴ O tem glej več v Darja Erbič, *Jezikovna ureditev Evropske unije in posledice članstva v EU za slovenski jezik*, v: M. Ivšek (ur.), *Jeziki v izobraževanju*, Ljubljana, Zavod RS za šolstvo, 2008, str. 107–110.

²⁵ Ustanovljen s Sklepom Sveta 89/489/EGS o vzpostavitvi akcijskega programa za spodbujanje tujejezičnih kompetenc v Evropski skupnosti (*Lingua*), Ur. l. EGS, 16. 8. 1989, L 380, str. 24.

²⁶ O izplenu programa in številu izobraževalnih institucij, ki so bile vključene vanj, glej poročilo Evropske komisije, Report from the Commission to the Council, *LINGUA Programme, 1994 Activity Report*, 5. 10. 1995, COM(95) 558 final, str. 15 in *passim*.

²⁷ Za pregled aktov glej denimo Evangelia Psychogiopoulou, *The Integration of Cultural Considerations in EU Law and Policies*, Leiden in Boston, Martinus Nijhoff, 2008, op. 46 na str. 39.

²⁸ Program *Leonardo da Vinci* denimo med ukrepi za uresničevanje svojih ciljev določa »spodbujanje jezikovnih kompetenc, tudi za manj splošno uporabljane in poučevane jezike, ter spodbujanje razumevanja različnih kultur v kontekstu poklicnega usposabljanja« – glej Sklep Sveta 1999/382/ES o izvedbi druge faze delovnega programa poklicnega usposabljanja Skupnosti, »Leonardo da Vinci«, Ur. l. EU, 11. 6. 1999, L 146, str. 33.

²⁹ Z Lizbonsko pogodbo je prišlo tudi do preimenovanja Sodišča Evropskih skupnosti v Sodišče Evropske unije (in Sodišča prve stopnje v Splošno sodišče) – v tem članku, ki je bil napisan še pred uveljavitvijo Lizbonske pogodbe, je uporabljena še stara terminologija.

³⁰ Zadeva C-160/03, *Španija proti Eurojustu*, [2005] ZOdl. I-2077, točke 40–50 in 68–74 sklepnih predlogov.

³¹ *Ibid.*, 42. in 43. točka obrazložitve Sodišča.

nanje objave razpisov prostih delovnih mest za visoke vodstvene položaje odslej objavljajo v Uradnem listu Evropske unije le v nemščini, angleščini in francoščini, kar velja za obdobje, ki bo predvidoma končano 1. januarja 2007,³² kar naj bi narekemale težave z zagotavljanjem prevodov. Sodišče prve stopnje je ugotovilo, da uporaba te odločbe lahko povzroči diskriminacijo med kandidati na podlagi jezika, zavrnilo argumente Komisije, da je takšna nevarnost zgolj teoretična, in izpodbijano odločbo ter razpis razglasilo za nična.³³

Navsezadnje je vprašanje jezika še vedno povezano tudi s tradicionalno dilemo, v kolikšni meri lahko skupnostni zakonodajni ukrepi glede rabe jezika pomenijo nekakšno avtonomno zakonodajno pristojnost Unije, v kolikšni meri pa so še vedno vezani predvsem na uresničevanje bolj nespornih gospodarskih ciljev. Primer tovrstnih trenj je tožba, ki jo je Evropski parlament konec devetdesetih let uperil proti Svetu, ko je slednji sprejel sklep o spodbujanju jezikovne raznolikosti v informacijski družbi,³⁴ a po mnenju Parlamenta na napačni pravni podlagi. Parlament je v tožbi trdil, da bi moral kot pravna podlaga zanj služiti tudi (današnji) 151. člen PES, ki je poglavitna podlaga za delovanje Unije na področju kulture (in bi zahteval tudi večjo zakonodajno vlogo Parlamenta),³⁵ Sodišče ES pa je v svoji sodbi³⁶ pritrdilo Svetu, da je bil ustrezna pravna podlaga (današnji) 157. člen PES, namenjen zagotovitvi pogojev, ki so potrebni za konkurenčnost industrije Skupnosti.

Seveda pa še zdaleč ni nujno, da bo v tovrstni presoji vedno krajšo povlekla kultura ali da kulturni pomisleki nikoli ne igrajo vloge tudi pri izpolnjevanju gospodarskih ciljev evropskega povezovanja. Že leta 1977 je Svet tako sprejel direktivo o izobraževanju otrok delavcev migrantov,³⁷ ki je določala obveznost držav članic, da za otroke migrantov zagotovijo tako »brezplačno poučevanje, ki olajša začetni sprejem; v to zlasti spada poučevanje uradnega jezika ali enega od uradnih jezikov države gostiteljice, ki mora biti prilagojeno posebnim potrebam takih otrok«, kot tudi »ustrezne ukrepe za spodbujanje učenja maternega jezika in kulture države izvora«. Po drugi strani je morda še bolj povedno, kako je Komisija v luči prava EU glede državnih pomoči presojala subvencije v založniškem sektorju, kjer je med drugim denimo kot skladno s pravom EU potrdila slovensko shemo pomoči založnikom, avtorjem, knjigarnam in drugim akterjem publicistične dejavnosti, ker je ocenila, da gre za legitimno pomoč za spodbujanje slovenske kulture na omejenem slovenskem trgu in za spodbujanje čezmejne kulturne izmenjave,³⁸ ni pa potrdila dveh italijanskih shem za spodbujanje založniške dejavnosti, ki naj po njeni oceni ne bi bile namenjene spodbujanju italijanske kulture, ampak predvsem podpora zasebnega vlaganja v založniško dejavnost.³⁹

Podobni jezikovni kulturni interesi lahko prevladajo tudi na sorodnih področjih televizijske in filmske produkcije. Leta 2007 je Sodišče ES izdalo sodbo v zadevi *United Pan-Europe*

³² Zadeva T-185/05, *Italija proti Komisiji*, sodba Sodišča prve stopnje z dne 20. 11. 2008 (še ni objavljena v ZOdl.), 5. točka obrazložitve.

³³ *Ibid.*, točke 138–153 obrazložitve.

³⁴ Sklep Sveta 96/664/ES o sprejetju večletnega programa za spodbujanje jezikovne raznolikosti Skupnosti v informacijski družbi, Ul. l. EU, 28. 11. 1996, L 306, str. 40.

³⁵ Za več o tem glej Evangelia Psychogiopoulou, *The Integration of Cultural Considerations in EU Law and Policies*, Leiden in Boston, Martinus Nijhoff, 2008, str. 25–27 in 59–60.

³⁶ Zadeva C-42/97, *Parlament proti Svetu*, [1999] ZOdl. I-869.

³⁷ Direktiva Sveta 77/496/EGS o izobraževanju otrok delavcev migrantov, Ur. l. EGS, 6. 8. 1977, L 199, str. 32.

³⁸ Glej pismo Evropske komisije Sloveniji z dne 19. 6. 2006, K (2006) 3172 končni, dostopno na: http://ec.europa.eu/community_law/state_aids/comp-2006/n001-06.pdf (15. 9. 2009).

³⁹ Glej Evangelia Psychogiopoulou, *The Integration of Cultural Considerations in EU Law and Policies*, Leiden in Boston, Martinus Nijhoff, 2008, str. 319–320 in splošen pregled na str. 314–323.

*Communications Belgium*⁴⁰ v kateri je nekaj kabelskih operaterjev izpodbijalo zakonitost obveznosti, ki jim jo je nalagala belgijska ureditev, da v dvojezični regiji glavnega mesta Bruselj obvezno oddajajo televizijske programe nekaterih zasebnih izdajateljev televizijskih programov, ki jih imenujejo belgijske oblasti. Sodišče je odločilo, da je takšna nacionalna zakonodaja dopustna, če je sorazmerna in če si prizadeva za splošni interes, kot je ohranitev pluralizma televizijske programske ponudbe na tem območju v kontekstu kulturne politike. Podobno je marca 2009 v zadevi *UTECA*⁴¹ odločilo, da pravo EU načeloma ne nasprotuje nacionalni ureditvi, kakršna je bila v Španiji vpeljana z uredbo, ki izdajateljem televizijskih programov nalaga, da 5 % svojih prihodkov iz poslovanja v preteklem letu namenijo za financiranje evropskih kratko- in dolgometražnih kinematografskih ter televizijskih filmov, pri čemer morajo 60 % od tega nameniti delom, katerih jezik izvirmika je eden od uradnih jezikov Španije. S tema dvema sodbama je Sodišče še enkrat potrdilo cilj držav članic, da zaščitijo in spodbujajo enega ali več svojih uradnih jezikov kot nujni razlog splošnega interesa, ki ga upošteva tudi pravo EU.⁴²

Podobno kot področje kulture nasploh je tudi področje izobraževanja predvsem predmet določenih podpornih projektov za spodbujanje sodelovanja in čezmejnne mobilnosti, ne pa bolj enovite in ambiciozne skupne izobraževalne politike. Razlog vsekakor ni zgolj jezikovna raznolikost sama po sebi – Južna Afrika se denimo sooča s primerljivim izzivom z enajstimi uradnimi jeziki, pa njena listina temeljnih pravic vsebuje določbo, da ima vsakdo »pravico do izobraževanja v uradnem jeziku ali jeziku lastne izbire v javnih izobraževalnih ustanovah, kjer je ta izobrazba razumno izvedljiva«, pri čemer je udejanjanje te pravice v praksi seveda odvisno od različnih dejavnikov, kot so število učencev v posameznem jeziku, razpoložljivost učiteljev in učilnic, stroški in podobno.⁴³ Evropska ureditev je tudi v tem pogledu vezana na naravo razvoja evropskega povezovanja kot politične tvorbe avtonomnih držav članic in na občutljivo vprašanje kulturne raznolikosti.⁴⁴ Vprašanje se tako najlažje pojavi v povezavi z vprašanjem mobilnosti oziroma prostega čezmejnega gibanja, od koder je tudi poglobljena sodba Sodišča ES v tej zvezi, sodba v zadevi *Groener*.⁴⁵

Že zelo pomembna uredba o prostem gibanju delavcev iz leta 1968,⁴⁶ ki je v 3. členu izključevala uporabo nacionalnih predpisov, kadar bi ti tujce omejevali pri sklepanju ali odvrčali od sklepanja pogodb o zaposlitvi v državi članici, je v drugem pododstavku istega odstavka 3. člena vsebovala izjemo, da ta določba »ne velja za pogoje v zvezi z znanjem jezika, ki ga zahteva narava prostega delovnega mesta«. V tem pogledu se prosto gibanje oseb razlikuje od prostega pretoka blaga, kjer je bilo pravo Skupnosti in Sodišče ES od nekdaj bolj pozorno na nacionalne ukrepe, ki bi pod pretvezo kulturnih interesov v resnici lahko zasledovali protekcionistične cilje.⁴⁷ V zadevi *Piageme I* so se tako tožniki sklicevali

⁴⁰ Zadeva C-250/06, *United Pan-Europe Communications Belgium in dr. proti Belgiji*, [2007] ZOdl. I-11135.

⁴¹ Zadeva C-222/07, *Unión de Televisiónes Comerciales Asociadas (UTECA) proti Administración General del Estado*, sodba Sodišča ES z dne 5. 3. 2009 (še ni objavljena v ZOdl.).

⁴² Glej denimo *ibid.*, točke 27–29 obrazložitve.

⁴³ O tem glej William F. Foster in dr., *Religion, Language and Education: Contrasting Constitutional Approaches*, v: *Education and Law Journal*, 9 (1999) 211, str. 214–215 in 223–226.

⁴⁴ Za pregled ukrepov na tem področju glej Evangelia Psychogiopoulou, *The Integration of Cultural Considerations in EU Law and Policies*, Leiden in Boston, Martinus Nijhoff, 2008, str. 99–102.

⁴⁵ Zadeva C-379/87, *Groener*, [1989] ZOdl. 3967.

⁴⁶ Uredba Sveta št. 1612/68 (EGS) o prostem gibanju delavcev v Skupnosti, Ur. l. EU, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 1, str. 15.

⁴⁷ Več o tem v Evangelia Psychogiopoulou, *The Integration of Cultural Considerations in EU Law and Policies*, Leiden in Boston, Martinus Nijhoff, 2008, str. 141–142.

na belgijski predpis, ki naj bi izvajal tedaj veljavno direktivo⁴⁸ o označevanju živil: direktiva je zahtevala, da so podrobnosti na prehrabnih izdelkih navedene v »jeziku, ki ga kupci zlahka razumejo, razen če je obveščenost kupca zagotovljena z drugimi ukrepi«, belgijski predpis pa je zahteval »jezik ali jezike jezikovne regije, kjer so prehrabni izdelki ponujeni na prodaj«. ⁴⁹ Sodišče je odločilo, da gre zahteva v belgijskem predpisu dlje od direktive in da pomeni nedopustno oviro prostemu pretoku blaga.

Drugače pa je bilo v zadevi *Groener*. Nizozemska delavka je bila leta 1982 na neki šoli na Irskem najprej sprejeta na delovno mesto učitelja umetnosti za določen čas s polovičnim delovnim časom, leta 1984, ko se je prijavila na delovno mesto učitelja umetnosti za nedoločen čas s polnim delovnim časom, pa bi morala v skladu z irskimi predpisi opraviti poseben preizkus iz znanja irskega jezika (izjema bi bila mogoča le, če za razpisano delovno mesto ne bi bilo drugih kandidatov, ki bi izpolnjevali vse pogoje). Gospa Groener je na preizkusu padla in nato sprožila postopek sodne presoje irskih predpisov, češ da naj bi bili v nasprotju s pravom Skupnosti, zlasti ker je pouk potekal v angleščini (drugem izmed dveh uradnih jezikov na Irskem) in znanje irskega jezika za opravljanje nalog poučevanja ni potrebno. Ko je vprašanje prejelo Sodišče ES v okviru predhodnega odločanja, se je postavilo na stran Irske:⁵⁰

19. Pogodba EGS ne prepoveduje sprejema politike za varovanje in promocijo jezika države članice, ki je obenem nacionalni in prvi uradni jezik. Kljub temu pa izvajanje takšne politike ne sme posegati v temeljne svoboščine, kot je prosto gibanje delavcev. Iz tega razloga zahteve, ki izhajajo iz ukrepov, katerih namen je izvajanje takšne politike, ne smejo v nobenih okoliščinah biti nesorazmerne glede na njihov cilj, način njihovega izvrševanja pa ne sme povzročiti diskriminacije državljanov drugih držav članic.

20. Pri izvajanju takšne politike je treba priznati pomen izobraževanja. Učitelji igrajo bistveno vlogo ne samo preko poučevanja, temveč tudi preko njihove udeležbe v vsakodnevnem šolskem življenju in posebnega odnosa, ki ga imajo s svojimi učenci. V takšnih okoliščinah ni neupravičeno od njih zahtevati, da imajo določeno znanje prvega nacionalnega jezika.

Zaradi pomena izobraževanja za nacionalno kulturno identiteto in ob upoštevanju posebnega položaja Irske, ki je že vrsto let spodbujala uporabo irskega jezika kot sredstva izražanja nacionalne identitete in kulture, je Sodišče sporno ureditev potrdilo kot skladno s pravom Skupnosti.

4. Sklepno

Leta 1969, ko so starši slovenskih otrok v Prekmurju na republiškem ustavnem sodišču iskali svojo jezikovno pravico, so v Quebecu sprejeli poseben zakon o spodbujanju francoščine v Quebecu.⁵¹ Zakon je namesto obstoječe ureditve, po kateri so starši otrok lahko (vsaj v teoriji) prosto izbirali izobraževanje v angleškem ali francoskem jeziku, francoščino

⁴⁸ Direktiva Sveta 79/112/EGS o približevanju zakonodaje držav članic o označevanju, predstavljanju in oglaševanju živil za prodajo končnemu potrošniku, Ur. l. EGS, 8. 2. 1979, L 33, str. 1.

⁴⁹ Zadeva C-369/89, *Piageme in dr. proti BVBA Peeters*, [1991] ZOdl. I-2971, 2. in 4. točka obrazložitve.

⁵⁰ Zadeva C-379/87, *Groener*, [1989] ZOdl. 3967, 19. in 20. točka obrazložitve.

⁵¹ Loi pour promouvoir la langue française au Québec, L.Q. 1969, ch. 9 (Loi 63).

postavil za primarni jezik poučevanja in za šole predpisal obvezno ponudbo predmetov v francoščini, čeprav so starši v konkretnih primerih še vedno lahko izbirali jezik poučevanja za svoje otroke. Leta 1974 se je z novim zakonom ureditev spremenila in otroci so lahko prišli v angleško šolo le, če so na posebnem testu izkazali »zadostno znanje« angleščine.⁵² Ker je bilo izvajanje testov težavno, je Quebec leta 1977 sprejel Listino o francoskem jeziku,⁵³ ki je določala, da izobraževanje v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah poteka v francoščini, na zahtevo staršev pa se lahko otroci šolajo v angleščini le, če se je vsaj eden od staršev tudi sam šolal v angleščini (v Quebecu ali, če je v času začetka veljave Listine živel v Quebecu, tudi zunaj njega), če se je otrok sam ob začetku veljave Listine že šolal v angleščini ali če gre za mlajše brate ali sestre takega otroka. Ta ureditev je bila podvržena več pritožbam in se je skozi leta malo spreminjala.⁵⁴

Leta 2000 so to ureditev izpodbijali starši osmih družin; vsi z izjemo ene matere so bili kanadski državljani, vsi z izjemo dveh mater so bili rojeni v Quebecu in se tam tudi šolali v francoščini. Trdili so, da izvedba ustavne pravice do izobraževanja v manjšinskem jeziku nedopustno krši ustavno pravico enakosti, ki naj bi bila po njihovem mnenju ustavna pravica višje ravni in naj bi zahtevala, da imajo vsi otroci v Quebecu možnost dostopa do izobraževanja v angleščini. Pomisleki na strani zakonodajalca, ki je omejeval možnost, da bi se člani večinskega jezika šolali v manjšinskih šolah, pa so izhajali iz strahu, da bi vsaj zunaj Quebeca tudi manjšinske šole same lahko postale sredstvo asimilacije, če bi jih zasuli člani večinske jezikovne skupnosti. V samem Quebecu naj bi ti pomisleki imeli še dodatno razsežnost, saj šole za manjšinsko jezikovno skupnost ne bi smele spodkopavati namenov večine, da varujejo in krepijo francoščino kot večinski jezik v Quebecu, ob upoštevanju dejstva, da bo ostala manjšinski jezik v kontekstu celotne Kanade.⁵⁵ Kanadsko ustavno sodišče se je v sodbi leta 2005 strinjalo s tem stališčem in ugotovilo, da pravice do izobraževanja v manjšinskih jezikih ni mogoče podrediti pravici do enakega obravnavanja, ter posledično pritožbo staršev zavrnilo. Ob tem pa je poudarilo, da je treba pri presoji posledic upoštevati tudi številne druge dejavnike, zaradi katerih je v sorodni zadevi istega leta ugodilo pritožbam dveh družin, kjer sta mati oziroma hči predhodno izobraževanje opravljali v dvojezični šoli, kjer je del pouka potekal v angleščini, del pa v francoščini.⁵⁶

Če primer iz Quebeca postavimo ob bok tistemu iz Prekmurja, nam primerjava ne bo ponudila rešitve jezikovne zagonetke, temveč bržkone zgolj razkrila, da je ta zagonetka težko rešljiva. V Prekmurju je težava glede jezika poučevanja izvirala iz odpora večinskega prebivalstva do izobraževanja v manjšinskem jeziku, v Quebecu in širše v Kanadi pa nasprotno iz želje večinskega prebivalstva po učenju manjšinskega jezika in manjšinskega po učenju v večinskem jeziku. Tako je bila denimo zunaj Quebeca politika uradnega poučevanja v manjšinskem jeziku, ki je omejevala dostop večinskega prebivalstva, na eni strani deležna

⁵² Loi sur la langue officielle, L.Q. 1974, ch. 6 (Loi 22), 41. člen.

⁵³ Charte de la langue française, L.R.Q., ch. C-11.

⁵⁴ Za pregled glej *Gosselin (Tuteur de) c. Québec (Procureur général)*, [2005] 1 R.C.S. 238, 2005 CSC 15, 17.-22. točka obrazložitve. Na splošno o zadevi glej tudi Susan Luft in Greg M. Dickinson, Supreme Court Holds Charter Protection of Minority Language Education Rights Does Not Guarantee Instruction in Language of Choice, v: *Education and Law Journal*, 15 (2006), str. 293-295.

⁵⁵ *Gosselin (Tuteur de) c. Québec (Procureur général)*, [2005] 1 R.C.S. 238, 2005 CSC 15, 31. točka obrazložitve.

⁵⁶ *Solski (Tuteur de) c. Québec (Procureur général)*, [2005] 1 R.C.S. 201, 2005 CSC 14.

pravne in politične podpore oblasti in aktivistov, na drugi pa odpora s strani večinskega in manjšinskega prebivalstva.⁵⁷

Podobno protislovni so tudi današnji vzgibi univerzitetnega izobraževanja in raziskovanja. Po eni strani je univerza zibelka nacionalne kulture in znanosti, ki želi in mora skrbeti tudi za razvoj lastnega (znanstvenega in siceršnjega) jezika; po drugi pa so pripadniki nacionalnih univerzitetnih skupnosti vedno, pa naj gre za sorazmerno majhno Slovenijo ali za sorazmerno veliko Nemčijo, podobni tudi pripadnikom francosko govoreče quebeške skupnosti, ki bi si želeli povezati v mednarodno skupnost.⁵⁸ Na eni strani uradna ureditev podpira ohranjanje nacionalnih jezikov, na drugi se v praksi marsikdo boji prevelike »vkljenjenosti« vanje.

Seveda je pri vsaki tovrstni težavi vedno prisotno vprašanje, koliko je rešitev (ali odgovornost) moč najti v pravu. Ob tem je nemara še bolj nejasno, na koga je to vprašanje najustrezneje nasloviti – na Evropsko unijo ali na lastno državo? To še zdaleč ni jasno tudi v primeru tesneje povezanih državnih ureditev, kot denimo v ZDA, kjer je še vedno sporno, ali so zvezne oblasti ali oblasti zveznih držav tiste, ki naj sprejemajo odločitve glede dvojezičnega šolanja in poučevanja v (manjšinskem) maternem jeziku.⁵⁹ S stališča Evropske unije je za ljubitelje slovenščine (ali kateregakoli nacionalnega jezika) nemara spodbudna novica, da evropski pravni red do nadaljnjega kaže velik posluh za jezikovne interese držav članic, ki se jim, kadar so povezani z vprašanjem njihove kulturne identitete, umaknejo tudi gospodarski interesi čezmejnega povezovanja.

Kot vedno pa se vse začne pri domači politični skupnosti in njenih gradnikih. Ena od vrednot skupnosti je (tudi) skrb za lasten jezik; del vrednosti posameznika je (tudi) večjezičnost. Jezikovni problem tako nemara ni le v dvojnosti nacionalno-globalno oziroma kulturno-ekonomsko, temveč poleg tega tudi v dvojnosti skupnost-posameznik. Posameznik, prek katerega se udejanja mobilnost, je obenem tudi tisti, ki mora skrbeti za stabilnost. Tudi to je nemara popotnica, ki naj mu jo da visoko šolstvo.

⁵⁷ Več o jezikovni politiki poučevanja v manjšinskem jeziku zunaj Quebeca glej Troy Riddell, *The Impact of Section 23 of the Charter of Rights on Official Minority-Language Education Policy outside Quebec Since 1982*, v: *Windsor Yearbook of Access to Justice*, 21 (2002), str. 277–303.

⁵⁸ Kot vemo, kako fakultete pri nas vse več predmetov ponujajo tudi ali (v hoji po robu, če ne prek njega, zakonske in statutarne ureditve) zgolj v tujih jezikih, poznam tudi primere predmetov na nemških univerzah, ki potekajo v angleškem jeziku, pa čeprav so vsi slušatelji nemški študenti.

⁵⁹ O tem glej Ronald D. Wenkart, *Native Language Instruction and the Special Education Student: Who Decides the Instructional Methodology?*, v: *West's Education Law Reporter*, 125 (1998), str. 581–594.